

Pandemi sürecinde sanat ve kültür politikası

Beral Madra*

Ne kadar süreceğini kestiremediğimiz pandemi sürecinde mevcut koşullarda kültür ve sanat sanayisi nasıl işleyecek sorusu şimdilik yanıtını çevrimiçi etkinliklerde alıyor. Sanatçılar bu tür kriz dönemlerinde çok daha verimli olur; yaratıcılıklarını sorunların çözümüne yönlendirir.

21.yüzyılın - iyimser beklentilere karşın siyasal, ekonomik, kültürel açıdan fırtınalı geçmekte olan - ilk çeyreğini bitirmek üzereyiz. Son dönemde artık Zombi-Kapitalizm, Hakikat Sonrası gibi kavramlarla tanımlanan bu dönemi daha da zorlayan ve binleri öldüren Corona Virüs-Pandemi'si'ni göğüsliyoruz. Ne kadar süreceği kestirilemeyen bu durumun yarattığı şaşkınlık ve basiretsizlik sürüyor.

Mikro ve makro düzen ve yaşam koşulları şimdiden çok da tahmin edemeyeceğimiz bir biçimde değişmek ve başkalaşmak zorunda kalırken, Kapitalizmin en verimli ama eleştirel içeriğe sahip olduğu için bir o kadar da ikilemli küresel kültür sanayisi de bu süreçle başetmek ya da uyum sağlamak için çözümler üretmeye başladı. İkilemin sanatın özgür söylemleri ile sınırlayıcı ve çıkarıcı piyasa arasındaki çatışkı dolayısıyla oluştuğunu belirtelim.

Türkiye'de çağdaş sanat, görsel sanat, güncel sanat olarak tanımlanan sanat yapıtı üretiminin ve üretime bağlı etkinliklerin AB ve ABD kültür ve sanat sistemi ile belirlenmiş küresel sanat sisteminin içinde var gücüyle yer almaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bu çaba devletin, yerel yönetimlerin politikalarının gündeminde yer alıyor ve kamusal bir ivmeye sahip değil.

*Sanat eleştirmeni, yazar ve çağdaş sanat küratörü

Özel sektör yatırımları ya da bağımsız girişimler (çağdaş sanat müzeleri, bienaller, galeriler, sanatçı girişimleri gibi) bu sektörü canlı ve diri tutuyor. Görsel sanatın günümüzdeki özelliği de epistemolojik açıdan üstünlük içeren görsel dilin (dijital fotoğraf ve video) içerdiği göndermelerin şifresini çözmek ve kitleye algı ve yorum olanağı vermektir.

Türkiye'nin yaklaşık 150 yıllık Modernizm süreci 20.yy'da genel çizgileriyle "ulusal kimlik" ve "uluslararası kimlik" ikilemini içerdikten sonra, 1980'den bu yana , yine Avrupa ve ABD'de tohumları atılan, önce "çoğulculuk", şimdilerse ise "küresel kültür diyalogu" denilen yeni söylem ve estetik süreçlerine girdi. Sanatçılar ve sanat çevreleri bu düşünce sürecini ve bununla birlikte sanat sistemindeki değişimi, geçmişe oranla oldukça hızlı benimsedi, bu düşüncenin ortaya koyduğu sonsuz olanakları kullanmayı başardı.

Bölgesel, yerel ve geleneksel kültürlerinden beslenen Modernizm, iki dünya savaşı, soykırımlar ve nükleer felakete yenilen ütopyasının hesabını Post-modernizmde vermeye çalışırken, uyuyan bir gerçekle karşılaştı; merkezin çevre olmadan beslenemeyeceği, mega kültürün hücreler olmadan var olamayacağı gerçeğiyle! Bu söylemle birlikte Türkiye gibi kültür sanayisini

yenileyemeyen ülkeler daha görünür olmaya başladı. Ancak, 20.yy boyunca kendilerini merkez olarak gören ülkelerin, dünya sanatını ve kültürünü yönlendirme üstünlüğünü yitirmeye hiç niyetleri yok! Çevre olgusu, merkezi yeni bir senteze zorlarken, merkez de buna, üstünlüğünü yitirmemek için boyun eğiyor gibi görünüyor! Bu açıdan rekabet geçmişe oranlar çok daha zorlu.

Metropoller ve dolayısıyla kültürleri çevre ülkelerinden gelen insanlar tarafından istila edilen merkezlerin, artık çevreye sömürme amacıyla yaklaşması da söz konusu değildir; merkez, bir uzlaşma yoluyla karşılıklı yararlanma önermeyi daha akılcı ve yararlı buldu ve adını "küresel kültür sentezi ve kültürler arası diyalog" olarak koydu. Bu aynı zamanda bir çeşit, 21.yy dünya kültürünü birlikte kuralım önerisi ya da zorunluluğuydu! Bu süreci yaşıyoruz ve sonuna kadar değerlendirmemiz gereken bir fırsattır, bu.

Günümüzdeki gelişmeler, özellikle özel sektörün çağdaş sanat alanına yatırımları, geçen yüzyıl boyunca sürüp giden, uluslararası sanat sistemi içinde var olma ve yer alma isteğinin, olgunlaşmış durumudur. Bu gerçeği yaşarken, başka bir gerçeği, Türkiye'deki çağdaş sanat üretiminin küresel sistem içindeki yetersiz konumunu göz ardı edemeyiz. 20.yy dünya sanat

haritası ve sözlüğünde Türkiye yoktu dersek, bu abartılmış bir olumsuz yargı ya da kötümserlik değil, bir gerçektir; bu çeyrekte ise üretimin önemine karşın ülke genelinde çağdaş sanata ilişkin altyapıların yokluğu, kamusal yatırımın zayıflığı, yaratıcı insanı destekleme ve istihdam eksikliği yüzünden bu haritaya yeterince girebilmiş değil.

Çağdaş sanat üretim, tanıtım ve yaygınlaştırma merkezi İstanbul'dur; Ankara ve İzmir bu açıdan henüz yeterince gelişmemiştir. Hepsi özel sektör ya da sivil toplum girişimi ve yatırımı olan İstanbul, Çanakkale, Sinop ve Mardin Bienalleri bu altyapıyı kurma ve küresel ilişki ve iletişim oluşturma atılımlarının başarılı örnekleridir. Üniversitelerin sanat ve tasarım fakültelerinin bulunduğu kentlerde eğitim sonrasında destekleyecek sanat ve kültür kurumları ya eksiktir ya da güncellenmemiştir.

Ne kadar süreceğini kestiremediğimiz pandemi sürecinde mevcut koşullarda kültür ve sanat sanayisi nasıl işleyecek sorusu şimdilik yanıtını çevrimiçi etkinliklerde alıyor. Sanatçılar bu tür kriz dönemlerinde çok daha verimli olur; yaratıcılıklarını sorunların çözümüne yönlendirir. Sanat uzmanları da sanatçıların bu özelliğine uyum sağlıyor. Çevrimiçi çok geniş kitlenin ilgi ve beğenisine açık; ücret ödmeden sanat yapıtlarını görebilir, konferansları dinleyebilir. Mevcut müzeler ve sanat galerileri de

bu direnişe katılıyor, önlemlerini alarak kapılarını açtı. Sanat piyasası ise çoktan sanal piyasa koşullarını oluşturdu ve sanal müzayedeler yapılıyor; koleksiyoncular için çeşitli olanakları sunuyor. Bu açılardan bakıldığında her şey yolunda gibi görünüyor.

Öyleyse neden bu soruyu soruyoruz?

Öncelikle, sözünü ettiğim altyapı zayıflığı pandeminin insan ilişkilerini mekansal ve fiziki açıdan sınırlayan koşullarında daha da belirginleşiyor. Burada geniş kitlenin sanat etkinliklerine katılıp sanatçı ve sanat uzmanlarıyla doğrudan diyaloga girmesi ve verilmek istenen mesajın etkisinden yararlanması zorlaşıyor. Sanat ve tasarım eğitimi alanların üniversite sonrası istihdam olanakları daha da kısırlaşıyor. En önemlisi de hem pandemi hem de Türkiye'nin dış politikasındaki gerginlikler yüzünden sanatçılar ve sanat uzmanların yaşamsal gereksinimi olan uluslararası dolaşımı ve platformlarda dolaşım görünür olması engelleniyor. Eğer devlet ve yerel yönetim kültür ve sanat politikaları günün koşullarına göre yenilenmezse, bu kısıtlayıcı koşullar yakın geleceğin yaratıcı kuşağını olumsuz etkileyecek ve geniş kitlenin özgür ifade, eleştirel bakış ve yaratıcı yeniliklere ulaşması da gerçekleşmeyecek. Bu bağlamda özellikle yerel yönetimlere büyük sorumluluk düşüyor; kültür ve sanat politikaları gözden geçirilmeli ve uzmanların desteğiyle değiştirilmeli ve yenilenmeli.

“

En önemlisi de hem pandemi hem de Türkiye'nin dış politikasındaki gerginlikler yüzünden sanatçılar ve sanat uzmanların yaşamsal gereksinimi olan uluslararası dolaşımı ve platformlarda dolaşım görünür olması engelleniyor.

”